

DE VLUCHTELINGEN VAN 1944 IN DE ACHTERHOEK

De katholieke ouders van mijn vader woonden met elf kinderen in Naaldwijk in het tuinbouw gebied van het Westland en de ouders van mijn moeder hadden een boerderij met tien kinderen in leeftijden van twaalf tot vijf en twintig jaren en woonde en werkte in Gendt in de Over-Betuwe . Mijn boerderij-opa zou al in 1943 overlijden door een ongeluk en oma en de kinderen moesten daarna het gemengd boerenbedrijf samen voortzetten , een hard leven zonder vader , met veel heel zorgen en armoede , maar ook met een grote moed , die het kerkelijke geloof hen wel kon bieden . Zo als vaak gebruikelijk in die tijd , werden de meisjes na hun vijftiende jaar in betrekking gestuurd bij een kosthuis als kookster en werkster en verdiende zo geld voor de familie en konden soms al wat gaan sparen voor de huishoudelijke uitzet , voor wanneer ze later een echtgenoot zouden vinden en konden gaan trouwen .

De oudste zoon in Naaldwijk , die later mijn vader zou worden , werd geboren in 1919 met de naam Petrus , Gerardus , Maria van Veldhoven , in deze familie was het al eeuwen gebruikelijk om de oudste zoon afwisselend Kees of Piet te noemen en de roepnaam Piet was aan de beurt en dat werd uiteindelijk mijn vader . Mijn moeder werd in Gendt geboren in een gezin , dat totaal uit tien kinderen zo gaan bestaan , zij kreeg de naam Gerarda Maria Witjes en als roepnaam “Grada” , voor die roepnaam heeft ze zich haar hele leven geschaamd . Zoals in meerdere families gebeurde , werd ze gelukkig altijd “Zus” genoemd en daardoor werd voor haar die afgrijselijke “Grada” nooit echt gebruikt in de familie en bij haar kennissen .

In eind 1939 werd mijn vader als dienstplichtige opgeroepen voor militaire dienst en hij werd ingedeeld bij de Gele Ridders in Arnhem , onze moeder werkte toen al een paar jaar in een Pension in Arnhem en in die stad leerde ze elkaar dus in deze toevallige , wonderlijke situatie kennen . In begin 1940 kwam de verloving in Arnhem , de diensttijd en de oorlogsdreiging hebben hierbij zeker een versnelde rol gespeeld en er was ook nog geen sprake van vaak samenkomen , de Gendtse boerderij was in die spaarzame zondagen het trefpunt , wanneer het roosters in de militaire dienst en het werk in het pension dat gezamenlijk ook toelieten .

Bij de inval van de Duitse troepen op 10 mei 1940 in ons land , werd mijn toekomstige vader ingezet bij de verdediging van de Moerdijkbruggen over het brede Hollandsdiep tussen Noord Brabant en Zuid Holland , deze strijd was spoedig beslecht en al na vijf dagen werd de capitulatie getekend . Na eerst zijn ouders in Naaldwijk te hebben opgezocht , vertrok hij richting de Over Betuwe naar Gendt , de boerderij van zijn toekomstige schoonouders en in 1942 trouwde ze in Gendt voor de wet en voor de kerk . Een dienstmaat uit 's Heerenberg van de Gele Ridders periode , van het type brutale regelaar dat iedereen wel kent , had voor hun een mooi klein huisje geregeld in Zeddam / 's Heerenberg op de heuvels richting Montferland en daar zijn ze vanaf 1942 ook gaan wonen . Zoals eerder vermeld , opa Frits Witjes overleed in 1943 door een ongeluk en oma met de kinderen moesten de boerderij in Gendt gezamenlijk zien voort te zetten , waarbij alle kinderen voor en na de schooltijd verplicht moesten werken op het land , in een gemengd boerenbedrijf was altijd veel te doen , dus er was ook weinig contact tussen mijn ouders en de werkzame oma in Gendt .

Na vier jaar Nederlandse bezetting , in september 1944 , begon in die 2e wereld oorlog de slag om Arnhem en alle bewoners van de Over Betuwe en van de dorpen langs de Rijn en IJssel in de Liemers moeten gedwongen vertrekken van de Duitse bezetter en zij kwamen in de noordelijke en oostelijke delen van de Achterhoek terecht . De bevolkingsaantallen in deze gebieden werd plaatselijk hierdoor soms bijna verdrievoudigd en de opvang en huisvesting was daar een heel groot probleem geworden , allerlei ongebruikte ruimten werden benut , de leegstaande schuren , de voormalige kippenhokken , en de ongebruikte lege veestallen werden ingezet door de plaatselijke bevolking , om de mensen liefdevol op te vangen en een dak boven hun hoofd te bieden .

Moeder Witjes uit Gendt trok met haar kinderschaar over de Gelderse IJssel via de pont van het Looweer en ook het toenmalige trekveer over de oude Rijnarm , die toen nog geen brug of dam bezat en zij kwamen aan in het dorp Angerlo in de veeboerderij met de naam de “De Bonte Koe”, hier konden ze voorlopig blijven in de koeienstal . De boerderij in Gendt hadden ze onverwachts gedwongen achter moeten laten met de varkens , de kippen , het paard en de koeien , een zware opgave , omdat alles in vele jaren met veel moeite en geld was opgebouwd , gefokt , gekocht en onderhouden . Al hun vee is , na hun vertrek uit Gendt , door de Duitse soldaten geslacht om als voedsel te dienen voor de bezetter en aan de boerderij is ook veel schade toegebracht door de plaatselijke oorlogshandelingen en de zinloze vernieling . Toen in november de koeien weer opstal kwamen in Angerlo konden ze daar niet meer blijven en Oma Witjes en de kinderen vertrokken naar Nieuw Wehl en het vinden van een onderkomen was natuurlijk een probleem , omdat de eventueel beschikbare ruimten al veel eerder waren bezet door andere vluchtelingen . Uiteindelijk hebben ze daar toch nog een kleine lege kippenshuur gevonden achter de boerderij van de “,Drie Zwaantjes” waar ze mochten wonen , de kippen waren in die voorgaande oorlogsjaren natuurlijk al verkocht en opgegeten .

Mijn vader en moeder woonde in die periode vanaf 1942 nog steeds in dat huisje in Montferland en mijn vader moest in het gebied rondom het Duitse Elten gedwongen loopgraven maken voor de bezetter samen met zijn oude dienstkameraad uit 's Heerenberg , die door zijn karakter het echte werken wel listig wist te omzeilen . Het plezierig wonen op de heuvel duurde daarna niet lang meer , in september 1944 zag een geallieerde bommenwerper het hoog geplaatste woonhuisje aan voor een uitkijkpost van de Duitsers , mijn ouders konden maar net op tijd naar buiten vluchten en binnen vijf minuten was het mooie huisje geheel verdwenen in het puin , de stof en de historie . Mijn moeder was op dat moment acht maanden hoog zwanger van mijn oudste broer , ik zou later de tweede worden . Moeizaam trokken ze te voet naar het klooster van 's Heerenberg , waar toen de witte paters zaten en daar in het kloostergebouw is mijn oudste broer geboren op 3 oktober 1944 .

Enkele weken later moesten ze daar helaas weer vertrekken , ze mochten daar in het klooster niet langer blijven , in november dat jaar vertrok het jonge gezin met de pasgeboren zoon naar Nieuw-Wehl , naar de kippenshuur , waar oma Witjes met de rest van de kinderen waren ondergebracht . Maar de ruimte daar was al overvol en ze konden er niet meer bij . Via de vrouw van de boer kregen ze een adres van haar zus in de Achterhoek en daar konden ze gelukkig komen wonen in een eiershuur , die werd ook niet meer gebruikt als algemene opslagplaats , omdat bijna overal de kippen waren verdwenen , verkocht als voedsel voor de plaatselijke bewoners en de vluchtelingen . Ze hebben daar als nieuw gezin gewoond van november 1944 tot een maand na de bevrijding van Nederland in mei 1945 . In die maand kreeg mijn vader een brief van het Departement van Defensie met de mededeling , dat hij voor de oorlog maar zes maanden in dienst was geweest en dat hij nog een jaar moest terugkomen in het militaire leger van de Gele Ridders in Arnhem . Door deze zeer onverwachte tegenvaller was mijn moeder gedwongen om nog een jaar in die eiershuur te moeten wonen met haar jonge pasgeboren zoon , ze hadden en kregen nog geen gewoon huis in de Achterhoek , de woningen waren schaars en het militaire inkomen van mijn vader was daarvoor ook niet toereikend genoeg . De familie , waar de eiershuur eigendom van was , heeft in die eerdere periode en ook in het opvolgende jaar heel veel in liefde bijgedragen in de onderhoudskosten van het inwonende gezin van mijn ouders . Op 14 december 1945 ben ik in de eiershuur geboren als tweede kind van het gezin , in dat extra jaar in de schuur is de jongste zus van mijn moeder , vanuit Nieuw-Wehl , bij ons komen wonen en is voorlopig niet met Oma Witjes terug gegaan naar de boerderij in Gendt . Oma en de overige kinderen zijn in juni 1945 wel weer vertrokken naar hun boerenbedrijf in de Over-Betuwe en hebben al hun vee , in willekeurige delen geslacht door de Duitse soldaten aangetroffen en ook veel schade moeten constateren aan de stallen en de boerderij . Eén krielkip heeft de oorlog overleefd , de soldaten hebben haar kennelijk niet kunnen vangen of afschieten , later hebben wij deze krielkip van oma gekregen in onze nieuwe huisvesting in Doesburg en zij heeft nog jaren geleefd en ook nog veel hele kleine eieren voor ons mogen leggen .

De oudste zus van mijn moeder uit de kippenshuur is in 1945 getrouwd met een paardenslager uit Doesburg en konden komen inwonen in die stad in een groot vicarishuis van de kerk , waar ook nog een ander gezin woonde . Toen mijn vader eindelijk uit zijn verlengde militaire dienst kwam , zijn wij ook in dat huis in Doesburg aan de Paardenmarkt 8 nog daarbij gaan inwonen , uiteindelijk met drie gezinnen in één huis . In die periode heeft mijn vader beroepshalve mogen helpen , om de vernielingen van de Hervormde kerk en toren in Zelhem te repareren en deze kerk is daardoor nog steeds een pronkstuk voor de bewoners , de omgeving en voor de vele toeristen die daar regelmatig een bezoek brengen . Na zeven jaren zijn we , in 1953 , verhuist naar de Heerenstraat 16 in een eigen groot huis , in Doesburg zijn de overige vijf kinderen geboren . In dat tweede jaar in Doesburg heb ik in 1947 een hele ernstige dodelijke ziekte opgelopen , waarvoor nog geen medicijnen waren om te genezen en ik heb mijn leven te danken aan die oude tram van de Gelderse Tram Wegen en de nog achtergebleven Canadese militairen uit de oorlog . De dokter stuurde mijn vader over de , net herstelde spoorbaan en tramverbinding van Dieren naar Doetinchem , met de schipbrug over de IJssel , naar Doetinchem , waar toen nog de Canadese militaire aanwezig waren . Deze militaire dokters beschikte over een nieuw medicijn , dat in de oorlog was ontwikkeld en dat heette “penicilline” en dat heeft mijn leven gered en de ziekte gelukkig uitstekend bestreden . Als een bijzondere herinnering heb ik altijd onthouden dat we net voor Kerstmis en net voor Pasen met de fiets naar Laag-Keppel gingen , bij het kasteel aan de Oude IJssel kregen de arme gezinnen in de winter een afgeschoten haas of konijn van de Rentmeester en met Pasen kreeg ieder kind , dat voor de gesloten poort stond , vijf mooie spierwitte kippeneieren , het was dus van belang dat de ouders zoveel mogelijk kinderen daar mee naar toe namen , om optimaal te kunnen profiteren van de vrijgevigheid van deze Aderlijke familie van de Achterhoek .

De jonge tante , die dat laatste jaar ons had geholpen in de eiershuur , is later ook nog in Doesburg komen wonen en is daar getrouwd met een architect , die later zijn bureau en woonhuis heeft gehad in Vorden en Hengelo Gld . Mijn tante was daar heel actief in de kerk en is , na het overlijden van haar man , ook blijven wonen . Van de tien kinderen in de kippenshuur in Nieuw-Wehl is deze tante en ook nog een jongere broer in Gendt in leven , als basis erfenis van de humanitaire opvang die ze in de Achterhoek en De Liemers mochten ontvangen in die moeilijke oorlogs-vluchtenlinge tijd van 1944 tot 1945 .

Mijn eiershuur uit de oorlog bestaat niet meer , gevallen in de vooruitgang van de toekomst , maar vier jaar geleden heb ik , met behulp van een oude postbode , de kippenshuur van oma weer terug gevonden in Nieuw -Wehl . De boerderij is al eerder door brand verwoest , later weer opgebouwd en na een kennelijk noodzakelijke weg verbreding toch weer afgebroken . Maar het bord “De Drie Zwaantjes” is als een herinnering monument nog duidelijk zichtbaar en voelbaar als geschenk van opvang in een duisteren periode .

Al drie jaren kom ik terug om speciaal binnen in dat kleine kippenschuurtje te kijken en elke keer vraag ik me af , verbaas ik mij er over , hoe konden ze met zoveel kinderen in een strenge winter en een lente periode daar verantwoord wonen , het optimisme van nood breekt wetten en daarin kan je kennelijk overleven met de moed der wanhoop .

Toen mijn vader zijn bouwkundige opleiding in Doesburg had afgerond kreeg hij een groot werk in Rotterdam en een nieuw huis , in 1957 zijn we daar naar toe verhuisd en er altijd gebleven , maar mijn moeder was zo verslaafd aan de Achterhoek met de herinnering van wat daar allemaal gebeurd is , dat ze nog 15 jaren een abonnement heeft gehouden op het nieuwsblad “De Graafschap Bode” , de krant van de Achterhoek en De Liemers en met deze band heeft zij de bijzondere historie nog lang vast kunnen houden . Wij zijn regelmatig terug geweest en dat doen we nog steeds , want onze wortels hebben daar hun oorsprong en die zijn blijvend aanwezig in de goede en in de slechtere herinnering , maar onuitwisbaar wanneer je dat allemaal hebt meegemaakt in het leven van je prille jeugd in de Achterhoek en De Liemers , te beginnen als een geboorte vluchteling na 1944 .

In de archief van de Provincie kan je terugvinden , dat per hoofd van de bevolking in een stad of dorp , Keijenburg relatief de meeste vluchtelingen heeft opgevangen en gehuisvest in die periode van september 1944 tot mei 1945 . Kennelijk hadden de vluchtelingen onderling ook een warme band die na de oorlog nog lang is blijven voortbestaan , dat verklaard ook de mooie hardstenen plaquette die ze gezamenlijk geschonken hebben en die met alle plaatsnamen daarop is ingemetseld in de buitengevel van de H.Johannes de Doperkerk , in het bovenfront zijn , jammer genoeg wat vaag geworden , twee vluchtelingen te zien in een iel lijnen relief , één uit een dorp met klompen en een grote zak op zijn rug , waarin de weest noodzakelijke artikelen zitten , die hij maximaal kon meenemen naar zijn onzekere bestemming . De andere vluchteling komt uit een stad die hij plotseling moest verlaten met te mooie kleding aan en te deftige onpraktische schoenen . En deze twee geven het beeld aan van de werkelijkheid die Keijenburgers hebben ervaren , toen deze grote stroom vluchtelingen van toen plotseling en onverwacht hun dorp binnen kwamen en uit naasten liefde moesten worden opgevangen in de schaars aanwezige woonmogelijkheden ter plaatse . Ze hebben het gedaan , in volle overgave en voor de vele personen en gezinnen die in echte nood verkeerde .

Ik durfde ter plaatse niet te proberen om de relief lijnen op de plaquette opnieuw beter en dieper zichtbaar te maken in de hardstenen ondergrond , misschien is er een grafsteenwerker of een kunstenaar te vinden die dat wel goed kan uitvoeren , het zou een enorme verbetering zijn , wanneer de vluchtelingen weer wat duidelijke zichtbaar zouden worden , de historie en het ontwerp is dat waard om het optische begrip emotioneel grijpbaar te maken .

BEWONERS VAN KEIJNBORG EN DE REST VAN DE ACHTERHOEK EN DE LIEMERS NOGMAALS BEDANKT VOOR DEZE GROTE ONVERGETELIJKE INSPANNINGEN

Wij waren ook één van deze vluchtelingen uit die tijd in deze edelmoedige streek .

Is er nog een kippenhoek over voor de vluchtelingen van gisteren , van vandaag en voor morgen ?

Frits van Veldhoven
ROTTERDAM